

MUSULMAŅU KAFĀLAS PIELĀGOŠANA LATVIJAS TIESĪBU SISTĒMAI: ADOPCIJA VAI AIZBILDNĪBA?

ADAPTATION OF THE ISLAMIC KAFALA TO THE LATVIAN LEGAL SYSTEM: ADOPTION OR GUARDIANSHIP?

Juris Rudevskis, *Dr. iur. cand.* (Latvijas Universitāte)

Eiropas Cilvēktiesību tiesas

Pētniecības nodaļas jurists-pētnieks*

Summary

Islamic law forbids adoption; instead, there is a substitute called “kafala”. If Latvian authorities find themselves confronted with a kafala established in an Islamic country, they will have to substitute it with a similar legal institution of their domestic law, using the criterion of functional equivalence. Kafala cannot be assimilated to adoption since it lacks the most important feature of that institution, i.e. the creation of a legal relationship between both parties that is identical to that existing between parent and child. Instead, in the Latvian legal system, kafala must be assimilated to guardianship. This solution is also corroborated by two Hague Conventions, which clearly distinguish kafala from adoption, as well as by two judgments of the European Court of Human Rights.

Atslēgvārdi: kafāla, musulmaņu tiesības, adopcija, aizbildnība, substitūcija

Keywords: kafala, Islamic law, adoption, guardianship, substitution

Ievads un problēmas izklāsts

Adopcija – tas ir, tiesību institūts, ar kuru starp fiziskām personām neatkarīgi no viņu miesīgās radniecības tiek nodibinātas attiecības, kas ir identiskas vecāku un bērnu attiecībām, – pastāv vairākumā pasaules kultūru. Adopcijas institūta galvenā būtiskā iezīme ir tiesiskā statusa pielīdzinājums, kas tika ļoti skaidri noformulēts jau Justiniāna “Institūciju” XI nodaļā: “adoptio naturam imitatur” (“adopcija atdarina dabu”).¹ Tieši tādēļ tai ir noteikti vecuma ierobežojumi: piemēram, saskaņā ar Latvijas Republikas Civillikuma (turpmāk – CL) 163. panta pirmajā daļā noteikto vispārējo principu adoptētājam ir jābūt “vismaz astoņpadsmit gadus

* Visi šajā rakstā paustie viedokļi ir autora personiskie viedokļi.

¹ Institutes de l'empereur Justinien, Tome premier. Paris: Videcoq, 1838, p. 36.

vecākam par adoptējamo”.² Svarīgi ir tas, ka “[a]doptētais bērns un viņa pēcnācēji attiecībā pret adoptētāju un viņa radniekiem iegūst laulībā dzimuša bērna tiesisko stāvokli kā personiskajās, tā mantiskajās attiecībās” (CL 173. p. 1. d.).³

Tomēr ir valstis, kuru tiesību sistēmas pilnīgi vai daļēji sakņojas islāma tiesībās, un šajās valstīs adopcijas institūts nemaz nepastāv un netiek atzīts. Tā vietā musulmaņu tiesībās pastāv cits, īpatnējs tiesību institūts – *kafāla*. Šis vārds burtiski nozīmē “glabājums” (no saknes **k-f-l* ‘sargāt, uzticēt’):⁴ pieaudzis musulmanis (arābu val. – *kafil*) paņem audzināšanā un “uzglabāšanā” bērnu (arābu val. – *makfūl*). Mūsdienu globalizācijas un vispārējās mobilitātes apstākļos Latvijas valsts institūcijām (ieskaitot tiesas) agri vai vēlu var nākties risināt šādu starptautisko privāttiesību problēmu: ko darīt ar ārvalstī nodibinātu kafālu? Piemēram, mūsu zemē ierodas ģimene no kādas musulmaņu zemes, kurai ir kafālā paņemts bērns, un Latvijas iestādēm ir jānoteic, kādas ir šī bērna attiecības ar viņa audžuvecākiem no Latvijas tiesību viedokļa.

1. Kafālas institūta izcelsme un raksturojums

Vispirms jāpaskaidro, kas ir kafāla un kā tā radusies. Pirmsislāma arābu sabiedrībā (līdz 7. gadsimta pirmajai pusei) adopcija pastāvēja tāpat kā citos apkārtnējos reģionos. Vēl jo vairāk: jau minētais Justiniāna kodekss bija pasludināts tikai dažas desmitgades pirms islāma dibinātāja Muhameda piedzimšanas, un tālaika Tuvos Austrumus un Arābijas pussalu bija ievērojami ietekmējusi Bizantijas impērija ar savu romiešu tiesību kultūru. Kāpēc tad Muhamedā dzīves laikā adopcija tika pēkšņi aizliegta?

Atbilde ir meklējama divos islāma tiesību pamatavotos, proti, Korānā (svētajos rakstos) un Sunnā (praviētiskajā tradīcijā, kas atspoguļo Muhameda kā augstākā tiesiskuma un tikumības etalona dzīvi).⁵ Muhameds reiz adoptēja mazu zēnu, brīvvalstu vergu, vārdā Zaid ibn Hārīta. Šis zēns tātad tika juridiski atzīts par viņa dēlu un pieņēma sava audzītēja vārdu kā tēvavārdu: Zaid ibn Muhameds. Kad Zaid pieauga, Muhameds apprecināja viņu ar jaunu sievieti no dižciltīgas ģimenes, vārdā Zainaba. Šī savienība izrādījās nelaimīga un ātri vien izira. Starplaikā Zainaba bija iepatikusies pašam Muhamedam, un pēc tam, kad viņas laulība ar Zaidu tika šķirta, Muhameds apņēma viņu par sievu. Taču vedeklas un vīratēva laulība – pat ja šīs attiecības pamatojās uz adopciju – tika uzskatīta par kaut ko

² Sk. turpat 163. panta otrajā un trešajā daļā noteiktos izņēmumus no šī principa, kas tomēr neatkāpjās no vispārējās adopcijas loģikas, tas ir, ka starp abām pusēm ir jābūt “patiesām vecāka un bērna attiecībām”.

³ Dažu valstu civiltiesībās pastāv divi vai pat vairāki adopcijas līmeņi, piemēram, Francijas Civiltokskā (*Code civil*) blakus pilnajai adopcijai (*adoption plénière*, 343.–359. p.) pastāv arī vienkāršā adopcija (*adoption simple*, 360.–370.2. p.), kas ir atļauta neatkarīgi no adoptējamā vecuma un kas pilnībā neizbeidz viņa tiesiskās radniecības attiecības ar miesīgo ģimeni. Tomēr arī vienkāršās adopcijas gadījumā pamatprincips paliek tas pats: vecāku un bērnu attiecību izveidošanās starp pusēm. Tā kā šajā rakstā runa ir par Latvijas starptautisko privāttiesību problemātiku, šīs jautājums tajā tuvāk netiks aplūkots, jo Latvijā ir tikai viens adopcijas veids.

⁴ Šim vārdam musulmaņu tiesībās ir arī otra nozīme: ‘procesuālā ķīla’ (lai nodrošinātu puses ierašanos tiesā).

⁵ Sīkāk par islāma tiesību sistēmu sk.: Rudevskis J. Vispārējs ieskats musulmaņu tiesībās. Jurista Vārds, 2011, Nr. 3, 10.–26. lpp. Par musulmaņu ģimenes tiesībām sk.: Rudevskis J. Droit de la famille et des mineurs dans les systèmes juridiques contemporains: droit islamique. In: Perlingieri P., Chiappetta G. Questioni di diritto delle famiglie e dei minori. Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 2017, pp. 157–225.

līdzīgu tēva un meitas laulībai, tādēļ Muhameda rīcība lika saraukt uzacis ne vienam vien agrīnās musulmaņu kopienas loceklim. Saskaņā ar islāma mācību šo problēmu atrisināja pats Dievs, pasludinot šādu atklāsmi:

“Dievs nav ielicis cilvēkam krūtīs divas sirdis. [...] Viņš nav padarījis jūsu audzubērnus par jūsu pašu bērniem. [...] Sauciet viņus viņu tēvu vārdā – tas būs taisnīgāk Dieva priekšā. Bet, ja jūs nepazīstat viņu tēvus, tad uzskatiet viņus par saviem brāļiem ticībā vai sabiedrotajiem. [...]” (Korāns, 33:4-5)⁶

Līdz ar to adopcijas institūts kā tāds tika atcelts. Zaidis vairs neskaitījās Muhameda dēls, viņam atkal nācās pieņemt savu sākotnējo tēvavārdu, un Muhameds varēja likumīgi apprecēt viņa bijušo sievu (kas tāpat nemaz nebija bijusi viņa vedekla).

Adopcija islāma tiesībās ir nevis vienkārši neeksistējoša, bet aizliegta (arābu val. – *ḥarām*). Viena no pasaules autoritatīvākajām islāma jurisprudences rokasgrāmatām, 14. gadsimtā tapusi imāma Ahmeda ibn Nakība al-Misrī “Ceļotāja uzticība un dievlūdzēja rīki” (*ʿUmdatul-s-Sālik wa ʿUddatul-n-Nāsik*) paskaidro:

“Adopcija islāmā ir prettiesiska, ja runa ir par to, lai dotu bērnam savu (uz)vārdu, daļu no sava mantojuma, un tā tālāk. Bet, ja runa ir tikai par bērna uzņemšanu pie sevis, lai nodrošinātu viņam citas no ģimenes dzīves izrietošās priekšrocības, līdz kamēr viņš izaug liels, – tad tas ir Dieva atalgots žēlsirdības darbs. Un Dievs zina labāk.”⁷

Adopcijas aizliegums, atsaucoties uz šariatu, ir ierakstīts gandrīz visu to valstu laicīgajos likumos, kas konstitucionāli atzīst islāmam īpašu vietu savā tiesību sistēmā. Piemēram, pašlaik spēkā esošais 1984. gada Alžīrijas Ģimenes tiesību kodekss nosaka:

“**46. pants.** Adopciju aizliedz šariats un likums.

116. pants. Kafāla ir apņemšanās brīvprātīgi uzturēt, izglītēt un aizsargāt nepilngadīgu bērnu tāpat, kā to darītu tēvs ar savu dēlu. To nosaka ar tiesisku [tiesneša vai notāra izdotu] aktu.”⁸

Jāpiezīmē, ka tajās islāma zemēs, kurās nemusulmaņu minoritātēm uz personālstatūta pamata tiek piemērotas viņu pašu īpatnējās ģimenes tiesību normas, adopcija var tikt atļauta – bet tikai attiecīgo kopienu iekšienē. Vienīgā arābu musulmaņu valsts, kas pretēji šariata aizliegumam atzīst adopciju pilnā apmērā, ir Tunisija (kopš 1958. gada).⁹ Ārpus Eiropas un bijušās PSRS zemēm adopcija pastāv vēl četrās Islāma sadarbības organizācijas dalībvalstīs: Indonēzijā, Senegālā, Mali un Togo.¹⁰

Kafāla ir tas institūts, kas, pēc imāma al-Misrī vārdiem, ļauj “uzņemt bērnu pie sevis, lai nodrošinātu viņam *citas* no ģimenes dzīves izrietošās priekšrocības”,

⁶ The Noble Qur'an. Pieejams: <https://quran.com> [aplūkots 09.04.2019.].

⁷ Ahmad ibn Naqib al-Misri. In: *Reliance of the Traveller: A Classic Manual of Islamic Sacred Law*. Beltsville, Maryland: Amana Publications, 1994, p. 450.

⁸ Alžīrijas Ģimenes tiesību kodekss, apstiprināts ar 09.06.1984. likumu Nr. 84-11, ar grozījumiem, kas izdarīti ar 27.02.2005. dekrētu Nr. 05-02. Pieejams: <http://lexalgeria.free.fr/droitdefamille.htm> [aplūkots 23.03.2019.].

⁹ Tunisijas 04.03.1958. likums Nr. 1958-0027 par publisko aizbildnību, faktisko aizbildnību un adopciju. Pieejams: <http://www.jurisitetunisie.com/tunisie/codes/csp/L1958-0027.htm> [aplūkots 23.03.2019.].

¹⁰ Al-Dabbagh H. La réception de la *kafala* dans l'ordre juridique québécois: vers un renversement du paradigme conflictuel? *Révue générale de droit*, 2017, Vol. 47, No. 1, pp. 165–226, à la p. 204.

vienlaikus formāli nepielīdzinot viņu audžuvecāku miesīgam bērnam. Kafālas regulējums vienmēr ir divdaļīgs, proti:

- 1) tiesību institūta vispārējo ietvaru un tiesiskās sekas nosaka šariats, tas ir, reliģisko tiesību normas (un to interpretācija musulmaņu juristu-teologu jurisprudencē);
- 2) nodibināšanas un izbeigšanās procesuālo aspektu reglamentē attiecīgās musulmaņu valsts likumdevēja pieņemtās laicīgo tiesību normas, kas var noteikt arī dažādus papildu nosacījumus un ierobežojumus.¹¹

2. Kafālas institūta pielāgošana: substitūcija un ekvivalence

Tagad jāatgriežas pie pamatjautājuma: kā lai rikojas Latvijas iestādes, saskaroties ar ārvalstī nodibinātu kafālu, ievērojot to, ka Latvijas tiesību sistēmā šāds institūts nepastāv? Šādos un līdzīgos gadījumos, lai atrastu piemērojamās Latvijas tiesību normas, vispirms ir jāveic nepazīstamā ārvalsts tiesību institūta *substitūcija*, tas ir, jāaizstāj ārvalsts tiesību institūts ar funkcionāli līdzvērtīgu Latvijas tiesību sistēmas institūtu. Savukārt līdzvērtību noskaidro ar *ekvivalences* palīdzību, funkcionāli salīdzinot viena un otra institūta tiesiskās sekas. Turklāt nav nepieciešams, lai šo seku ziņā abi institūti būtu pilnīgi identiski; pilnīgi pietiek ar būtisku un principiālu līdzību.¹²

Tā kā kafāla ir vēsturiski radusies kā adopcijas aizvietotājs, tad rodas kārdinājums to pielīdzināt adopcijai. Patiešām, abiem tiesību institūtiem ir zināma līdzība, ko var apkopot trijos punktos:

- 1) gan kafāla, gan adopcija CL ir iespējama tikai attiecībā uz nepilngadīgo;¹³
- 2) kafālā var paņemt gan atradeni, gan bāreni, gan arī bērnu, kura vecāki ir dzīvi un zināmi. Tas pats attiecas arī uz adopciju (sk., piemēram, CL 169. p. 1.–2. d.);
- 3) kafilam ir pienākums rūpēties par bērnu kā par savējo – tāpat kā adoptētājam (CL 172. p. 1. d. un 177. p.).

Tomēr, ja paraudzīsimies uz kafālas un adopcijas atšķirībām, tad redzēsim, ka tās ir daudz būtiskākas un svarīgākas par līdzīgajām iezīmēm.

- 1) Kā jau teikts raksta ievadā, adopcijas pirmā un galvenā būtiskā iezīme ir tā, ka adopcija “atdarina dabu” un nodibina starp pusēm attiecības, kas tiesiskā ziņā ir identiskas miesīgu vecāku un bērnu attiecībām. Šajā konkrētajā punktā kafālu var uzskatīt par adopcijas *pretstatu*, jo tās pamatideja un vadmotīvs ir jebkādas tiesiski nodibinātas radniecības noliegums. Gandrīz visas no šī principa izrietošās konkrētās tiesiskās sekas nepārtraukti atgādina kafilam, ka viņš *nav* bērna tēvs vai māte.
- 2) Personisko attiecību jomā:
 - a) “Ar adopciju bērnam izbeidzas radniecības attiecības ar vecākiem un viņu radniekiem un ar tām saistītās personiskās un mantiskās tiesības un

¹¹ Rudevskis J. 2017, pp. 171–175.

¹² Rudevska B. Ekvivalences (substitūcijas) teorija starptautiskajās privāttiesībās. Grām.: Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un identitātes jautājumi. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 195.–201. lpp.

¹³ Ar 10.03.2005 likumu “Grozījumi Civillikumā” (spēkā no 07.04.2005.) tika svītrotā CK 162. panta 3. daļa, kas paredzēja iespēju adoptēt pilngadīgu personu; līdz ar to pilngadīgas personas adopcija Latvijā vairs nav iespējama.

pienākumi pret viņiem.” (CL 173. p. 2. d.) Kafālas gadījumā nekas tamlīdzīgs nenotiek; bērns turpina tiesiski būt savu miesīgo vecāku ģimenes loceklis.

b) “[.] Adoptētajam var piešķirt adoptētāju uzvārdu atbilstoši šā likuma 151. panta noteikumiem. [.]” (CL 172. p. 1. d.) Turpretī kafālas gadījumā bērns saglabā savu sākotnējo uzvārdu (tēvavārdu). Jāatzīst, ka relatīvi nesen dažu musulmaņu valstu laicīgie likumi ar zināmiem nosacījumiem atļāva piešķirt makfūlam kafīla uzvārdu (piemēram, ja viņa istie vecāki nav zināmi); tomēr tas ir un paliek izņēmums no vispārējās normas.

c) Tā kā adopcija “atdarina dabu”, no tās izrietošā tiesiskā radniecība tiek pielīdzināta asinsradniecībai – ieskaitot arī jautājumu par to, kurš ar kuru drīkst vai nedrīkst stāties laulībā. “Aizliegta laulība starp adoptētāju un adoptēto” (CL 37. p.); sistēmiskā kopsakarā lasot CL 173. panta pirmo daļu un 35. pantu, var secināt, ka tāds pats pastāvīgs aizliegums attiecas arī uz adoptētajiem brāļiem, māsām, pusbrāļiem, pusmāsām, kā arī augšupējiem un lejupējiem radniekiem. Kafālas gadījumā šāda aizlieguma nav: makfūls pēc attiecīgā vecuma sasniegšanas var noslēgt laulību ar (atkarībā no dzimuma) pašu kafīlu, viņa bijušo sievu (atraitni vai šķirteni), viņa dēlu vai meitu, brāli vai māsu utt.

3) Mantisko attiecību jomā:

a) Adoptētais un viņa lejupējie manto no adoptētāja tāpat kā miesīgs bērns, un adoptētājs un viņa radnieki tāpat manto no adoptētā (CL 391. un 401. p.). Savukārt makfūlam nekādu likumiskās mantošanas tiesību no kafīla nav. Protams, kafīls var novēlēt savam makfūlam mantu testamentā, taču šariata tiesībās testamentārās mantošanas iespēja ir visai ierobežota. Ja bērna miesīgie vecāki ir zināmi, viņš pilntiesīgi manto no viņiem.

b) Tā kā adoptētāji ir pielīdzināti miesīgiem vecākiem, viņi pārvalda bērna mantu tāpat kā vecāki: “Vecāki pārvalda bērnu mantu ar aizbildņu tiesībām un pienākumiem, bet viņi ir atsvabināti no pienākuma sniegt norēķinos sīkas ziņas par izdevumiem bērnu uzturam, norādot tikai šo izdevumu kopsummu.” (CL 191. p.) Turpretī kafīla tiesības rīkoties ar makfūla mantu ir ierobežotas; piemēram, ja bērna miesīgā ģimene vai kāds cits kaut ko uzdāvina bērna uzturam un izglītībai, kafīlam ir aizliegts sajaukt šo mantu ar savējo.

No visa tikko teiktā ir skaidri redzams, ka kafālas institūts nerada starp pieaugušo un bērnu tādas attiecības, kas būtu līdzvērtīgas miesīgu vecāku un bērnu tiesiskajām attiecībām. Tātad šis institūts nav funkcionāli līdzvērtīgs adopcijai; nekāda ekvivalence starp tiem nepastāv, un kafālas substitūcija ar adopciju Latvijas tiesību sistēmā nav iespējama.

Tātad ir jāatrod kāds cits kontinentālās tiesību sistēmas institūts, kas būtu funkcionāli vistuvākais kafālai. Kurš tiesību institūts ļauj pieaugušajam aizsargāt bērnu un viņa mantu tāpat, kā to darītu vecāki, taču vienlaikus neradot patiesas vecāku un bērnu attiecības? Atbilde, kas šajā sakarā uzreiz nāk prātā, ir *aizbildnība*. Tātad jānoskaidro, vai šis institūts tiesisko seku ziņā ir funkcionāli ekvivalents kafālai.

- 1) Ja raugāmies uz abu institūtu vispārējām iezīmēm, tad visos trijos iepriekš identificētajos vispārīgajos punktos aizbildnība ir tikpat līdzvērtīga kafālai, cik adopcija, proti:
 - a) abas ir iespējamās tikai pār nepilngadīgo (sk. CL 217. p. 1. d.);

b) abas var attiekties gan uz atradeni vai bāreni, gan uz dzīvu un zināmu vecāku bērnu (sk. CL 224. p. 1. d. un 229. p. 1. d.);

c) abos gadījumos pieaugušajam ir pienākums rūpēties par bērnu kā par savējo – jo arī aizbildnības gadījumā “[a]izbildņi atvieto saviem aizbilstamajiem vecākus” (CL 252. p.), un “[a]izbildnim sevišķi jāgādā par sava aizbilstamā audzināšanu ar tādu pašu rūpību, ar kādu apzinīgi vecāki gādātu par savu bērnu audzināšanu. [..]” (CL 255. p.).

Tomēr, ja paraugāties uz konkrētajām tiesiskajām sekām personisko un mantisko attiecību jomā, tad aizbildnība ir adopcijas pretstats, un tās sekas izrādās būtiski līdzīgas kafālas tiesiskajam režīmam.

2) Personisko attiecību jomā:

a) gan aizbildnības, gan kafālas gadījumā bērns netiek pielīdzināts kafāla miesīgajam bērnam, bet turpina tiesiskā ziņā būt savu miesīgo vecāku bērns;

b) abos gadījumos bērns principā neiegūst sava aizbildņa vai kafāla uzvārdu;

c) tāpat kā kafāla, aizbildnība nerada pastāvīgu šķērslī laulībai starp pieaugušu bērnu un viņa bijušo audzinātāju (un viņa radniekiem). CL 38. panta otrā daļa aizliedz aizbildņa un aizbilstamā laulību, “iekām nav izbeigtas aizbildnības attiecības”, proti, tas ir tikai pagaidu ierobežojums.

3) Mantisko attiecību jomā:

a) tāpat kā makfūls likumiskā kārtā nemanto no kafāla, arī aizbilstamajam nav likumiskās mantošanas tiesību no aizbildņa; tās var rasties tikai uz radniecības vai adopcijas pamata (CL 391. un 398. p.);

b) rikojoties ar aizbilstamā mantu, aizbildnis nedrīkst to lietot kā savu, un viņa rīcības brīvības ierobežojumi šajā ziņā ir ja ne identiski, tad visai līdzīgi kafāla pienākumiem. Piemēram, “[a]izbildnim aizliegts aizņemties no sava aizbilstamā, un viņš nedrīkst lietot aizbilstamā mantu” (CL 298. p.; sk. arī 270. un sekojošos pantus).

Ievērojot visu iepriekš minēto, jāsecina, ka Latvijas tiesību sistēmā kafālai ekvivalents tiesību institūts ir *aizbildnība*, un Latvijas iestādēm substitūcijas ceļā ir jāpiemēro attiecīgās CL normas.

3. Starptautiskās konvencijas un ECT judikatūra

Atziņu, ka kafāla ir pielīdzināma nevis adopcijai, bet aizbildnībai, apstiprina Hāgas starptautisko privāttiesību konferencē parakstītās konvencijas, kurām ir pievienojusies arī Latvija. 1993. gada Konvencijas par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos 2. panta otrā daļa skaidri nosaka: “Šī konvencija attiecas tikai uz adopciju, kas rada pastāvīgas vecāku un bērnu attiecības.” No šīs konvencijas skaidrojošā ziņojuma izriet, ka tās projekta izstrādes gaitā tika apzināti noraidīts Ēģiptes delegāta priekšlikums iekļaut tajā arī atsauci uz kafālu, tādējādi paplašinot tās tvērumu. Tomēr uz kafālu attiecas 1996. gada Konvencija par jurisdikciju, piemērojamajiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem, kuras 3. pantā ir teikts: “Šīs Konvencijas 1. pantā minētie pasākumi var jo īpaši attiekties uz [..] e) bērna ievietošanu audžuģimenē vai aprūpes iestādē vai uz aprūpi, ko nodrošina kafāla vai līdzīgs institūts.” Lasot abas konvencijas sistēmiskā kopsakarā, kā arī Pola Lagarda (*Paul Lagarde*) sagatavoto 1996. gada konvencijas skaidrojošo

ziņojumu, ir ļoti labi redzams, ka delegāti ir vēlējušies skaidri un nepārprotami nošķirt kafālu no adopcijas un ierindot to “bērnu aizsardzības pasākumu” starpā.¹⁴

Visbeidzot, arī Eiropas Cilvēktiesību tiesai (turpmāk – ECT) ir nācies skatīt jautājumu par valsts iestāžu atteikumu atļaut kafīlam adoptēt viņam ārzemēs kafālā nodotu bērnu-ārvalstnieku tā iemesla dēļ, ka bērna pilsonības valsts likums (kurš ir piemērojams saskaņā ar mītnes zemes kolīziju normām) adopciju nepieļauj. Lietā *Harroudj v. France* Francijas iestādes bija liegušas pieteicējai, Francijas pilsonei, adoptēt mazu meitenīti – Alžīrijas pilsoni, kas bija nodota viņai kafālā. ECT nekonstatēja Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantā garantēto tiesību uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību pārkāpumu. Saskaņā ar tās spriedumu, pielīdzinot kafālu aizbildnībai, franču likumdevējs bija ievērojis samērīgumu starp pieteicējas un visas sabiedrības interesēm; jebkurā gadījumā pieteicējas un viņas audžumeitas attiecības bija pietiekami atzītas un aizsargātas.¹⁵ Citā lietā, *Chbihi Loudoudi and Others v. Belgium*, Beļģijas tiesas atteicās atļaut Beļģijā dzīvojošam pieteicēju pārim adoptēt savu pusaugu radnieci – Marokas pilsoni, kuras vecāki bija dzīvi un zināmi. Arī šajā gadījumā ECT nekonstatēja nekādu nesamērīgu iejaukšanos privātajā vai ģimenes dzīvē, ievērojot to, ka meitene varēja brīvi dzīvot Beļģijā kopā ar pieteicēju pāri un ka pēdējiem bija iespēja noformēt aizbildnību saskaņā ar beļģu likumiem.¹⁶ Zīmīgi, ka lietā *Harroudj* ECT daļēji balstīja savu motivāciju uz salīdzinošo tiesību pētījuma rezultātiem – saskaņā ar tiem neviena pētījumā aplūkotā Eiropas valsts nepielīdzina kafālu adopcijai, bet gan tikai aizbildnībai, aizgādībai vai (retāk) bērna pagaidu ievietošanai ģimenē adopcijas procesa ietvaros.¹⁷

Secinājums

Musulmaņu kafāla būtiski atšķiras no adopcijas institūta, jo, pretēji adopcijai, tā nerada starp adoptētāju un adoptēto patiesas vecāka un bērna attiecības. Piemērojot ekvivalences metodi un salīdzinot tiesību institūtu būtiskās iezīmes, jāsecina, ka Latvijas tiesību sistēmā kafāla ir funkcionāli līdzvērtīga aizbildnībai. Tātad ārvalstī nodibinātai kafālai ir piemērojamas CL normas par aizbildnību.

¹⁴ Abas minētās konvencijas un to skaidrojošie ziņojumi pieejami: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions> [aplūkots 23.03.2019.].

¹⁵ *Harroudj v. France*, No. 43631/09, 4 October 2012.

¹⁶ *Chbihi Loudoudi v. Belgium*, No. 52265/10, 16 December 2014.

¹⁷ *Harroudj v. France*, op. cit., §§ 21, 48.